

„NUMERUS VALACHICUS“

III.

A PÁRTÉLETBEN

ANEMZETI PARASZTPÁRT — mint ezt e folyóirat említette már — kezdete, a fúzió óta, nem volt egységes. A magát liberálisnak feltüntetni szerető, de a valóságban konzervatív-nacionalista erdélyi nemzeti párt sohasem tudott összeformni a radikális, csaknem kommunizmusra hajló moldva-besszarábiai parasztpárttal. A ma is csípője körül kilógó parasztinget viselő topoloveni néptanító, Mihalache, sehoggy sem illett a zárkózott, korrekt, európai látókörű Maniuhoz s a saját magát halálos komolyan vevő, de mindennel megalkuvó, ambiciózus, opportunista Vajda Sándorhoz. A párt maga is megoszlott vezetői között. A parasztpártiaknak nincs talaja Erdélyben, az erdélyi nemzeti pártiak nincs mit keressenek Moldovában és a Duna mentén; az erdélyiek Maniut és Vajdát, a keleti provinciák Mihalachét követik. Hogy személyeken túl mit követett az erdélyi Maniuban és a moldovai paraszt Mihalachében, azt valószínűen egyik sem tudta volna megmondani, mert komoly, megállapított programja a pártnak a fúzió óta nem volt s talán még azt is nehéz lenne megállapítani, hogy mi különbség volt nemzeti parasztpárt és liberálisak között, vagy mi választja el Tătărescut Gheorghe Bratianutól és miért hagyta ott Goga Averescu tábornokot?

Ennek az elmosódottságnak, elvtelenségnek egyik oka nyilvánvalóan az, hogy Romániának egy tizenkilencedik századbeli liberális írott alkotmánya van, mely nem román földből nőtt ki, melynek 1866 óta, hogy megírták, soha és sehol a politikai életben nyoma nem volt: félretették, ha tetszett, magyaráztak belé, ami jólesett s most, mikor egész Európában félretették az alkotmányokat és Romániában is szó került az alkotmány revíziójáról, azt legtöbbször egy kézlegyintéssel elintézik: nincs az senkinek útjában, sem liberálisnak, sem demokratának, sem diktátornak. „Van liberális alkotmányunk,“ — írta múlt év nyarán az Adevéru¹ — „vannak törvényeink, melyek elismerik a polgári jogokat és szabadságokat, csak legyen meg a hajlam alkotmány és törvény tényleges és becsületes végrehajtására“ s akkor felesleges több demokráciát követelni. Viszont, ahogyan a politikai élet folyik az országban, diktatúra szervezésére sincs szükség. „Nálunk“ — mondta Negulescu, bukaresti egyetemi tanár, Románia egyik legkomolyabb politikusa szintén most egy éve az „Indreptareának“ — „diktatúra szervezésének semmi értelme nincs,

¹1934 augusztus 16-án.

mert nálunk állandó diktatúra van, a diktatúra juttatott oda, ahol vagyunk. Volt-e nálunk valaha egyéb, mint diktatúra? Alkotmányos életet éltünk-e eddig? Csak a naivak, a tudatlanok vagy a rosszhiszeműek állíthatják, hogy nálunk volt valaha alkotmányosság. Volt papíron, de nem a valóságban.“

De a jelszavak: alkotmányrevízió, demokratikus haladás vagy totalitárius állam hónapok, sőt évek óta a levegőben vannak, mint formátlan és tartalmatlan jelszavak: Goga kitartóan követeli, „mai bine ca Hitler, decât ca jidani“, százszor inkább Hitler, mint a zsidók! Iorga és a „serindáriak“, a zsidó kézben lévő lapok, tiltakoznak. Vajda pedig a vasgárdát támogatva, demokráciát követel. Egyedül a nemzeti parasztpárt új vezére, Mihalache tud valami újat mondani, vette elé régi programját: a nemzeti paraszttállam, a „stat national-Şărănesc“ megvalósítását. Régi koncepciója ez a moldovai parasztpártnak, beszélt róla Mihalache már 1919—20-ban, a háború befejezésekor csinált tervezetet róla Constantin Stere 1923-ban,¹ az alkotmány revíziójának idejében. A tizenkilencedik század liberális állama tönkrement, szervezni kell helyébe „a paraszt demokráciát, melyben szociális és gazdasági téren a paraszt szelleme érvényesül egyaránt“. Nem fasizmus ez, sem nem hitlerizmus, megvolt ennek a koncepciója akkor, — mondta büszkén tavaly nyáron Kisenevben Mihalache — „mikor Mussolini még nem volt sehol“.

De ez az állam nemcsak „paraszt“, hanem „nemzeti állam“ is, melynek hatalmas nemzeti öntudata kell hogy legyen, ami jelenti „a román földön született és ott élő elemek harmonikus munkáját és együttműködését az ősi elem előnyben részesítésével, melyet valaha a történelmi és társadalmi viszonyok elnyomtak, és eltávolításával mindannak a gazdasági szervezetből, ami élősdi“. „Nacionalista“ ez az állam, de nacionalizmusa nem „nationalismus latrans“, ugató nacionalizmus, hanem a „türelmesen, lassan építő“ nemzeti érzés.

E gondolkörből természetesen a kisebbségeket sem lehetett kizárni. A program elsősorban az ország határain kívül élő román kisebbségekre gondol, amelyek számára vallásszabadságot, nyelvük és nemzetiségük védelmét követeli. De e jogokat az országban élő idegen nemzeti kisebbségeknek is meg akarja adni: „Az őszinte demokrácia szelleme megköveteli,“ — mondja a program — «hogy Nagyrománia minden népének nyelvét és nemzetiségét tiszteletben tartsuk“ ... „ami jogot a Románia által aláírt nemzetközi szerződések a kisebbségeknek biztosítottak, azoknak tiszteletben tartása az az alap, melyre a kisebbségekkel való bánásmód tekintetében helyezkednünk kell“. A jogokban való részesedés tekintetében persze fenntartásokkal él Mihalache: az állítólagos irredenták és a gonosz zsidók nem érdemlik meg e jogokat. „A nemzeti parasztpárt“ — mondta kisenevi beszédében még a múlt év (1934) júliusában — „nem antiszemita, de filozsemita sem; aki akadályozza, hogy a paraszt felvilágosodjék, aki akadályozza, hogy testben egészséges, gazdasági-

¹ Ante-protect de constitute; intocxnit de secpa de studii a partidului Şărănesc; cu o expunere de motive de C. Stere.

lag független legyen; aki parazita a paraszt testén és vérit szívja — az akadály, az ellenség a parasztállam útjában.“ Azután így folytatta:

„Őszintén elismerjük, hogy nemzetünknek csaknem egynegyede a kisebbségi nemzetekhez tartozik s amint mi követeltük és követeljük ma román nyelvünk, vallásunk és szokásaink elismerését, éppen úgy tiszteletben akarjuk tartani a kisebbségi elemekét.

De két feltétel mellett:

Hogy számot adnak róla, hogy hazájuk Románia, melyhez lelkileg is hozzátartoznak s amelynek fenntartásához és határainak megvédéséhez őszintén hozzájárulnak s nem élösködnek szociális szervezetén.

Az az elem, amely fejének és karjának becsületes munkájából és nem mások kihasználásából él, helyet kell hogy találjon Nagyrománia földjén s a román elemmel egyenlő módon fejlődhetik.“¹

Ezek azok az elvi irányok, melyek alapján a nemzeti parasztpárt több bizottsága kidolgozta a párt programját. Mikor a tél folyamán a bizottságok tárgyalásai folytak, Vajda Sándor több előterjesztést tett: egyik a kartellek eltörléséről szólt, a másik kettőnek a következő volt a szövege:

„A román, valamint a kisebbségi elemek minden vállalatban faji arányszámuk arányában vehetnek részt.“

„Egy állami szükséglet kielégítése és egy nemzeti és szociális igazságtalanság megszüntetése végett, amelyet a múltban szenvedett a román elem, középiskolákba és az állami egyetemekre az állampolgárok gyermekei azon nemzetiségek arányában fognak bocsáttatni, amelyhez tartoznak...“

A bizottságok elvetették Vajda indítványait s ekkor ő a tavasz kezdetén az ország elé állt és megkezdte agitációját a numerus valachicus érdekében úgy, amint azt II. számú cikkünkben vázoltuk.

MIALATT VAJDA SÁNDOR vidéki beszédeit tartotta, a párt belsőjében megkezdődött a forrongás.

Március 3-án volt, hogy Vajda a párt végrehajtó bizottságában előterjesztette a numerus valachicusra vonatkozó indítványát. A bizottság pár tagja helyeselte, a több, Maniuval és Mihalachéval ellene volt.

„Én“ — mondta Maniu — „kész vagyok, hogy a román ifjúság iskoláztatását támogassam, de nem olyanformán, hogy abból bárkit is kizárjunk...“

Én ma is a gyulafehérvári rezolúciók alapján állok, melyek egyenlő jogot biztosítanak mindenkinek kulturális tekintetben s nem fogom megengedni soha e jog megszorítását...

Egy nép, mely idegen uralom alatt él, két dologra törekszik: hogy megóvja nemzeti öntudatát s fenntartsa magát nemzeti elkülönülés által. Magyar uralom alatt mi is e két célért küzdöttünk. Ha egy iskolánkat bezárták: csapás volt, de arra szolgált, hogy nemzeti öntudatunkat és ellenállásunkat erősítse. Azóta a helyzet megváltozott: ma mi vagyunk az uralkodó nemzet s a mi kötelességünk, hogy lebontsuk a közöttünk lévő válaszfalakat; hogy a kisebbségek ne érezzék magukat elnyomottaknak, mint éreztük mi, hogy érezzék jól magukat országunkban és jöjjön közöttünk és közöttük a lelki egység létre.“

Vajda indítványait a bizottság elutasította.

¹A „Dreptateában“ közölt szöveg szerint, 1934 július 19-i számban.

Vajda most már az ország elé vitte a numerust. Együtt érezett vele Cuza, együtt Goga; az erdélyi nemzeti pártból Vlad és Hajiegan volt miniszterek, Nătescu, Tilea és mások. Csatlakozott hozzá Stefan Tătărescu, a miniszterelnök öccse, a csekély román hitlerista csoporttal s a temesvári gyűlésen testületileg vett részt. Beszédeiben Vajda gúnyosan, sokszor élesen beszélt pártjáról és vezérééről, a „topoloveni néptanítóról“, akit, úgy látszik, nem sokra becsül s a fővárosi lapok megírták, hogy akciója leplezetlenül a pártvezetőség ellen irányul. A numerus valachicus, mely addig csak a párt belső tanácskozásain szerepelt, a pártban újra kitört viszálykodással együtt a nyilvánosság elé került s a nyilvánosság előtt kellett foglalkozni vele.

Március 7-én összeült a párt állandó bizottsága (delegatia permanentă), hogy döntsön — most már nem a numerus, hanem Vajda viselkedése felett. Voltak, akik azt indítványozták, hogy Vajdát a volt pártvezért és többszörös miniszterelnököt, a trianoni szerződés aláíróját — zárják ki a pártból. Mihalache csak annyit akart, hogy dezavualják Vajdát, de nyújtsanak alkalmat, hogy önként hagyja el a pártot.

A kiadott kommuniké csakugyan azt jelentette, hogy a bizottság „Vajda Sándornak az utóbbi időben nyilvánított állásfoglalását a legkategorikusabb módon rosszalja, mert ellentétben van a párt határozataival“, — de Vajda nem hagyta magát. Pár nappal reá dacos, öntelt levelet intézett Mihalachéhoz.

„A párt“ — írta — „két elven, a ,nemzeti. és a ,parasztság. elvén nyugszik. Az én nacionalizmusom a parasztság és par excellence demokratikus: akcióim tehát a párt programjának része kell hogy legyen.

„Mínthogy a nemzeti parasztpárt léte“ — folytatta nem csekély önérzettel — „állami életünk szükségessége, az én akcióim pedig a pártot szolgálja, nem törődöm azok véleményével, akik engem a párt elhagyására akarnak kényszeríteni. Senkinek sincs annyi joga és senkinek sem annyira kötelessége, mint nekem, hogy a pártban maradjon. Joga pedig senkinek sincs, hogy engem a pártból kizárjon, mert partidul sunt eu și tara e in jurul meu, a párt én vagyok s az ország körülöttem van. Ennélfogva akcióim folytatásáról nem mondok le.“

Erre ismét a párt felelete következett: az állandó bizottság megfosztotta Vajdát az erdélyrészi és bánáti elnökségétől és kivette kezéből a párt erdélyi hivatalos lapjának, a „Patria“-nak irányítását.

A harc tovább folyt. Az ellen nem tehetett Vajda, hogy az elnökségtől meg ne fozsák, de a „Patria“-t nem hagyta. Március 12-én, kedden, a lap élén még Buteanu Aurél neve állt mint főszerkesztő és — nem látván tisztán a helyzetet — meleg hangon ismertette azt az ünnepséget, melyet a párt Bukarestben a Lupu-párttal való egyesülés évfordulója alkalmával ült s ahol Vajda akcióját is emlegették. De másnap köztudomású lett az állandó bizottság határozata, a Vajda-pártiak behatoltak a „Patria“ szerkesztőségébe, Buteanut és a párt központjával tartó szerkesztőségi tagokat kidobták s egy Vajda-szellemű lapot adtak ki. Buteanu viszont megtelepedett másutt, más nyomdában, kijelentette, hogy az, amit ő szerkeszt, az az igazi „Patria“ s azóta Kolozsvárt — az Erdélyben érvényben lévő magyar sajtó-

törvény égisze alatt — két teljesen azonos formájú és című „Patria“ lát napvilágot^ az egyik szidja Vajdát, a másik piszkolja Mihalachét.

Azon az ünnepélyes banketten, melyről a még egységes „Patria“ utolsó száma megemlékezett volt, Lupu egy nagyon ildomos, igazságos kritikában részesítette volt Vajdát:

„A legjelentéktelenebb politikus sem hagyhatja figyelmen kívül, — mondta — hogy a békeszerződések, melyek a mai Romániát létrehozták, két alapelven épültek fel: az egyik teljes jogegyenlőséget biztosít azoknak a kisebbségeknek, melyek az ország területén laknak, a másik az országhatárok sérthetlenségét biztosítja. Nem lehet az egyiket megtámadni, anélkül hogy ugyanakkor meg ne támadjuk a másikat. Én nagyon csodálkozom, hogy akadnak politikusok, akik az egyik oldalon revizionisták, a másikon antirevizionisták. Nem lehet kettéválasztani: a kettő együtt jár.

Van egy formulánk: nemzetünk primáciája, a többi nemzet elnyomása nélkül.

Nagyszerű formula, melyet, például, alkalmazunk egyházi téren. Mi lenne, ha az ellen a hús vagy mennyi egyház és felekezet ellen, amennyi van Romániában, harcot kezdenénk, úgy amint Vajda akarja. Most elsőbbséget élvez a görög orthodox egyház és utána következik a görög egyesült. Mi lenne, ha hagynék, hogy hajbakapjanak? De ott van mellettük a zsidóság és a többi felekezet, melyeknek mind megengedjük, hogy saját hitvallásuk szerint éljenek.

Ezt kell, hogy cselekedjük gazdasági téren is.

Mindenkinek jogában áll, hogy — a törvények tiszteletben tartása mellett — szabadon fejlődjék. A kisebbségek büne-e, hogy egynémely téren haladást mutatnak? A hiba a mienk.

Ezt a kérdést nem lehet nagy szavakkal intézni el, versenyezve felelőtlen ifjonccokkal; hanem komoly állami beavatkozás útján, úgy-hogy senki se szenvedjen miatta. Nekünk nem érdekünk, hogy bárkit is elnyomjunk. Sem azokat, akik átnéznek határainkon, sem másokat.

Lehetséges-e, hogy meg ne tanultuk légyen, hogy elnyomás és üldözés mindig az elnyomó és üldöző pusztulásához vezetett? Ez történt csak tegnap s történjék meg ismét ma, itt, közöttünk? Lehetséges ez?»

E beszéd kiegészítéséhez tartozik egy intervjú, melyet Lupu pár nappal előbb az „Adevérulnak“ adott s amelyben a többek között a következőket mondotta:

„Orvos pártkollégám,“ (Vajda Sándor) — mondotta az újságnak — „nagyon eltávolodott az igazi társadalmi sebeszet elveitől és az igazi parasztkoncepció lelkétől. Úgylátszik, csatlakozni akar a pár évvel ezelőtt kezdődött faji mozgalomhoz. Pedig ez a mozgalom nem fog a paraszttömegekben visszhangra találni. Kétségtelen, hogy a ma prohlémája súlyos, de nem szabad meghamisítani a tényeket és ellentéteket teremteni. A valóság az, hogy a gazdasági válság az egész társadalmat sújtja, a románokat éppúgy, mint a kisebbségeket.“

Vajdát persze nem volt könnyű elnémítani. „Vajda Sándort“ — írta saját „Patriája“ — „a párt vezetősége pofoncsapta; de őt az erdélyi pártelnökségre az országos pártkongresszus választotta meg s a tisztséget tőle csak az a kongresszus veheti el.“ „A vak és hazug topoloveni tanító“ — írta egy másik számában — „fekete terrorral dolgozik, de mi felvesszük a harcot a csalók, zsidók, pogányok, bolgárok, örmények és más szpurrkát elemek ellen, melyek itt élnek közöttünk. Meg kell hogy tisztítsuk az országot: élet-halálra szóló küzdelem ez.“

VAJDA SÁNDOR ELTÁVOLÍTÁSÁVAL a pártban a regát-besszarábiai parasztpárti irány vált túlnyomóvá. Maniu, visszavonultan, alig vesz részt a közéletben, dominál Mihalache és Lupu és párt-programmá a parasztállam szervezése lett, egy az erdélyi szellemmel, erdélyi regionalizmussal teljesen idegen mozzanat.

Mikor Vajdát az állandó bizottság megfosztotta az erdélyi elnökségtől, Averescu tábornok lapja, az „Indreptarea“ a következőket írta:

„S ez az egész komédia Erdélyre vonatkozik, mely elég messze van Bukaresttől, melynek egy egészen más jellege, egészen más századok történetében gyökerező büszkesége van; arra az Erdélyre, melyet a topoloveni tanító, Mihalache és a járási orvos, Lupu, csak a pártegyesülés után vett észre.

Mi köze a topoloveni néptanítónak Erdélyhez?

Nem egy közönséges földrajzi közösségről van szó, hanem intellektuális és lelki közösségről, amelynek semmi köze a pártpolitikához és opportunitáshoz.

Mihalache akkor vett tudomást Erdélyről, mikor a pártkonjunktúrák úgy alakultak, hogy Maniu helyett ő került az elnökségbe. Itt kezdődik ismerete Erdélyről.

Pedig Erdély egy kulturális, szellemi és politikai valóság, mely századokon keresztül kristályosodott ki, melytől Mihalache nevelésénél, múltjánál fogva teljesen idegen.

És Erdély nem kér oktatást egy falusi iskolában; s Erdély nem fogja magát egy pártklub határozatának alávetni.

Elképzelni is nehéz: Ion Mihalache Erdély vezetője Maniu és Vajda helyett.“¹

Sajátságos helyzetbe került a párt és vezetői. Kétségtelen, hogy az erdélyi föld és a vezetők között évtizedek óta fennálló barátság jobban összefűzi Maniut Vajdával és Vladdal, akik most elhagyták őt, mint a moldovai Mihalachéval és Vajda bizonyosan közelebb érzi magát Maniuhoz és Popovici Mihályhoz, akit utódául választottak, mint Cuzához vagy Manoilescuhoz. A küzdelem modorbeli durvasága s talán valamelyes formai különbözőség ellenére sem akarnak teljesen elválni egymástól; Vajda sokáig a párt kebelében akarta folytatni numerosos propagandáját — s ennek megvan a maga könnyen megtalálható oka: nacionalizmusuk, kisebbségellenességük, antiszemizmusuk csak fokozatban, kifejezésekben, az őszinteség mértékében különbözik egymástól, de sovinizták, kisebbségellenesek, antiszemiták ők mind.

Végigolvassa az ember azt a szóáradatot, mely az utolsó hónapokban tartott nemzeti parasztpárti gyűléseken hangzott el s az ember lát kifogásokat a numerus valachicus ellen, kifejezések, formulázások ellen, de mellette folyton kicsillan a szónoki frázisokkal takart kisebbségellenesség.

„Lehet“, — mondta Mihalache Kolozsvárott — „hogy a numerus valachicus használna egypár közgazdasági ágban a románságnak, de meggyőződésem, hogy ha komolyan akarnók végrehajtani, sok foglalkozási téren maguk a románok volnának ellene. Használna az ügyvédeknek, az orvosoknak; de alkalmazhatnók-e a hadseregben? Alkal-

¹1935 március 15.

mazhatnók-e a közigazgatásban, a hivatalokban, az iskolákban? Én tiszteletben tartom a kisebbségek jogait, de a hadsereg nemzeti intézmény, melyet kizáróan a románok számára kell fenntartani... „A numerus valachicus azt jelenti, hogy a nemzet testét vágjuk négyfelé, lévén a népesség egynegyede kisebbségi. Csakhogy a nemzet nem dinnye, amit cikkekre lehet darabolni. Ha valaki hozzánk jönne Muscelbe s azt kívánná, hogy adjuk iskoláink egynegyedét a kisebbségeknek át, kikergetnők, mint bolondot.“

Ugyanakkor a később erdélyrészi pártelnökké választott volt miniszter, Popovici Mihai mondta Kolozsvárt:

„A világháború eredményeképpen nemzeti államok jöttek létre. Egy közöttük Románia, melyben az állami szuverénitás a nép kezében van. A numerus valachicusnak megfelelő arányosság azt jelentené, hogy azt megosztja a kisebbségekkel. Mi ezt nem engedhetjük meg. A numerus valachicus logikus keresztülvitele nemzeti államunkat poliglott állammá tenné.“

„A nemzeti elv“ — fejtegette Brassóban — „hozza magával, hogy az állami szuverénitás a maga egészében a román nép kezében kell hogy legyen s ezt nem oszthatjuk meg a kisebbségekkel: mi vagyunk az uralkodó nemzet s a kisebbségek vendégeink. A békeszerződések is csak arra köteleznek, hogy egyenlő jogokban részesítsük a kisebbségeket.“

Az aránylagosság azt jelentené, hogy beismerjük, hogy államunk 70%-ig román és 30%-ban kisebbségi; azt jelentené, hogy te magad állítasz fel tilalmat, gátat a románok elé. Mi ezzel szemben azt mondjuk: nem 70, hanem 100% erejéig akarjuk történeti jogaiba helyezni a románokat.“

Ilyenek Vajda ellenségeinek kifogásai a numerus valachicus ellen, melynek Maniu is inkább csak elnevezését kifogásolta.

„Mikor ezt a szót ‚olah‘ hallom“, — mondta a szebeni gyűlésen — „fejembe tolul minden vér, mert ez a szó a román nép gúnyjára szolgált. Tudjátok, hogy a magyarok és szászok ebben az országban, ha gúnyt akartak üzni, ha le akartak alacsonyítani minket, ezt a szót használták: ‚olah‘. Most, mikor lányokat, fiatalokat látok tömegek előtt táblákkal menni, melyekre fel van írva: ‚numerus valachicus‘, azt gondolom magamban: ‚Uramisten, ne büntesd meg őket azzal, amit megérdemelnek, hogy csak egy századrészt bocsásd a fejükre annak a szenvedésnek, amit a román nép az ‚olah‘ elnevezés alatt állott ki. Bocsásd meg Uram nekik, mert nem tudják, hogy mit cselekszenek.‘

Jusson eszünkbe, hogy 1848-ban, mikor a forradalom idejében a románok összegyűltek Balázsfalván, Sagunának, Bamutiunak, Avram láncúnak első dolga volt, hogy törölje e szót, ‚olah‘, mely annyi szenvedést jelentett számukra. S ha ma, száz év után feltámadnának, nem engednék meg, hogy a falukban ez a szó hangozzék, hogy a román népet újra oláhnak hívják.“

Hogy mennyire csak a felszínen van az ellentét, kicsillant minden alkalommal, amint a gyűléseken Vajda nevét említették. „Nincs közöttünk elvi különbség“, — mondta Mihalache — „csak apró-cseprő intrikák okozták, hogy elhagyta pártunkat. A nemzeti eszme alapjait illetőleg igazán nincs közöttünk semmi különbség.“

Politika, taktikázás hát csak az egész. Mert, mint mondta Mihalache, „megbocsáthatatlan hiba volna, hogy folytassuk a romániai magyaroknak Budapest felé való lelki irányítását azzal az izgatással, amit ‚numerus valachicusnak‘ nevezünk.“

EGY VONATKOZÁSBAN kelt fel a numerus valachicus propagandistáinak a lelkiismerete: hogy vájjon amit követelnek, nem ütközik-e nemzetközi szerződések rendelkezéseibe s megegyezik-e a romániaság politikai lekötelezettségeivel. A kisebbségi szerződés faji, nyelvi és vallási különbség nélkül jogegyenlőséget biztosított a kisebbségeknek és a szerződést a Vajda elnöklete alatt álló kormány írta volt alá; a gyulafehérvári rezolúciók pedig „teljes nemzeti szabadságot“ ígértek az együttlakó népeknek és „egyenlő és autonóm szabadságot“ az állam összes felekezetei számára.¹

A kérdést még Vajda Sándor akciójának megindítása előtt Istrate Micescu, az ilfovi ügyvédi kamara elnöke vetette fel az ügyvédi numerus clausussal kapcsolatosan s tárgyalta tisztán jogi szempontból. abból, hogy a hatalmak és Románia között létrejött szerződésben stipulált jogoknak alanyai-e a kisebbségek és mint olyanok lehetnek-e peres felek? E komplikált jogi kérdés tárgyalása messze vinne. A kérdést más, politikai szempontból fogta meg Bocu Sever, a nemzeti parasztpárt temesvári szervezetének elnöke, mikor kijelentette, hogy Vajda Sándor „féktelen nemzeti göggyével“ szemben inkább Maniu „óvatosságának“ pártjára áll.

„Nagyrománia“ — mondta — „nem hagyhatja figyelmen kívül. hogy mit szól mindezekhez Franciaország és többi szövetségünk, a külföld, a kultúrvilág. A kisebbségeknek nálunk szerződésekbe foglalt jogaik vannak. Vajda ezzel nem törődik. Nekem is fáj, hogy nem kaptuk meg az egész román Bánságot, de egy nemzetközi szerződést, ha igazságtalan is, nem lehet azt tudomásul nem venni, azzal nem számolni. Megváltoztatásukra csak akkor lehet gondolni, ha megvan ahhoz a megfelelő történelmi pillanat és erő.

Aztán itt vannak nemcsak a nemzetközi szerződések, hanem a gyulafehérvári rezolúciók is. Mit akar Vajda ezekkel? Egynegyed százada sincs, hogy ünnepélyesen biztosítottuk a velünk lakó kisebbségeket az egyenlő elbánásról. Szét lehet-e tépni, el lehet-e taposni a nemzetiségek e magna chartáját, azt a magna chartát, amit magunk Önként, minden kényszerítés nélkül adtunk?

Kívánom neki, hogy kerüljön hatalomra, mert nem tudnék számára nagyobb büntetést, mint azt a pillanatot, mikor az ország színe előtt kellene hogy bevallja, hogy tehetetlen és nem bírja megfékezni a szellemeket, melyeket felidézett.“

Vajda propagandája nem is lehet őszinte, mikor nacionalizmust prédikál, mondta a „Nاتفunea Română“ lapnak Valér Roman, államtitkár a jelenlegi liberális kormányban. Annakidején, 1919-ben, a párizsi béketárgyalások alkalmával Brătianu kategorikusan megtagadta a kisebbségi szerződés aláírását és lemondott: jött Vajda és habozás nélkül aláírta azt a szerződést, mely biztosítja a kisebbségek jogait. Lehet-e nacionalista Vajda? kérdezte akkor, amikor igazgatósági tagja a Dermata, a Marmorosch Şi Blank és a Societatea Romano-Americana zsidó vállalatoknak? Hogy lehet, hogy tizenöt év óta nem jutott eszébe a numerus valachicus? Most öregségére, mikor mint egy vén oroszlán veszti fogát és hangját, fedezi fel a numerusok jel-szavát!

¹ Itt nem ismertethetem a kisebbségi szerződés és a rezolúciók rendelkezéseit; akit érdekelnek, az egy kitűnő útmutatást talál róluk a Jakabffy-féle „Magyar Kisebbség“ ez évi ri. számában, Árvay Árpád tollából „A numerus valachicus a kisebbségi szerződés tükrében“ címmel.

Vajda abban a fennebb említett levelében, melyet a párt által történt dezavualása után írt Mihalachénak, emlékezett meg először ezekről a dolgokról: hogy akciója veszedelmet jelenthetne Románia külföldi kapcsolataira s később Craiovában beszélt arról, hogy eláruhatta-e ő a gyulafehérvári rezolúciókat?

„Vádolnak“, — mondta e beszédében — „hogyan ellentétbe kerültem a gyulafehérvári rezolúciókkal.

Én azokon sehol sem ismerek egy pontot sem, mely több jogot adna a kisebbségeknek, mint a román népnek. Mondják, hogy lábbal tiprom a kisebbségi szerződést. Az a szerződés oly kevés jogot biztosít a kisebbségeknek, hogy azoknál sokkal többet nyújt Románia is. Én azt akarom, hogy kodifikáljuk a kisebbségek jogait: ez jogod, ez kötelességed. Hogy jöhetnének a szerződéssel összeütközésbe azzal, hogy a románok számára arányosságot követelünk?

Vádolnak azzal is, hogy hitlerista vagyok.

De numerus proportionalist csinált-e Hitler? ő csak a numerus germanicust ismeri, én pedig kész vagyok megadni a numerus hungaricust, germanicust, judaicust!

Mi csak azt akarjuk, amit Franciaország csinált az ügyvédek és orvosok körében; amit a saarvidéki választókkal cselekedett, nukor mindazokkal az internacionalistákkal, kommunistákkal szemben, akik Franciaország mellett szavaztak, az ország határán hármassal határt emelt, hogy be ne juthassanak az országba. Csak a mi falvaink maradjanak házórzó kutyák nélkül!“

Beszédét igazi román szellemben végezte.

Vádolnak, mondta, hogy alkotmányellenes propagandát csinállok. De ki tartja meg Romániában az alkotmányt? Mikor ő volt kormányelnök, jogilag, igen, elismerte az alkotmányt, de nem tényleg. S ha szükséges a numerus valachicus érdekében, az alkotmányt is meg lehet és meg kell változtatni.

Igaza volt Filipescunak, aki azt jegyezte meg, hogy a külföld pedig mindezt azt fogja mondani: „Íme egy ország, melyet a békeszerződések teremtettek, de amely meg akarja engedni magának, hogy a szerződésekből csak azt tartsa meg, ami számára hasznos, és lábbal tiporja mindazokat a rendelkezéseit, melyek nem konveniálnak neki.“ Nem lehet ugyanezt mondani Románia antirevizionista propagandájára is?

ELJUTOTTUNK A CIKKSOROZAT UTOLSÓ nagy kérdéséhez: minde demagógiával, de komoly — nagyon komollyá válható veszedelemmel szemben milyen álláspontot foglaljon el a magyarság? Küzdjön ellene, küzdjön vállvetve a többi kisebbséggel, vagy próbálja a gondolatot úgy átalakítani, esetleges megvalósítását úgy készíteni elő, hogy az minél kevesebb kárt okozzon neki?

Vasárnap, március 31-én, Bihar összes magyarja előtt tartott beszédet Gyárfás Elemér szenátor, az erdélyi magyarság egyik leg-hivatottabb vezére, aki mindig, a régmúltban, magyar uralom alatt is, most román uralom alatt is, a két nemzet, magyar és román megbékélése és békés együttélése érdekében dolgozott. Amit ő mond, azt mindig a legjózanabb, a magyarság érdekeit leginkább szem előtt tartó politika diktálja.

Ezeket mondja a magyaroknak:

„Mikor kezdtünk reménykedni, hogy a megenyhült légkörben előmozdíthatjuk népünk érdekeit, akkor lépett a síkra Vajda a numerus valachicus jelszavával.

Vajda akciója rosszhiszemű.

Vajda, aki olyan gyakran emlegeti az elnyomó magyar uralmat, nagyon jól tudja, hogy az erdélyi magyarság a közigazgatásban, az iskoláztatásban, a sajtószabadság terén távolról sem élvezi azokat a jogokat, melyeket az erdélyi románoktól annakidején senki sem vitatott el.

Vajda jól tudja, hogy az erdélyi magyarság nem is álmodhatik olyan elhelyezkedésről a hadseregben, magas állami funkciókban és felsőbb bíróságoknál, amilyen a magyar időkben az ő népének jutott.

Vajda tudja, hogy mi nyomorult kisebbségi magyarok egyetlen román ifjú elől sem vesszük el a kenyeret, sőt a román ügyvédek egész tömege él magyar kliensekből s a román orvosok, kereskedők és iparosok sem panaszolhatják, hogy érezték volna az öntudatos magyarság természetes szolidaritását.

Vajda résztvett a gyulafehérvári nyilatkozatok megalkotásában s Ő írta alá az ország nevében a kisebbségi szerződést. Tudja hát, hogy az adott szó szentségét szegi meg, saját aláírását tagadja meg s a népének kijáró megbecsülést veszélyezteti, mikor ilyen szélsőséges elveket hirdet s polgárháborúra hív fel a kisebbségek ellen. ..

A numerus valachicus proklamálása számunkra két égető problémát állít előtérbe:

Elsősorban követelnünk kell, hogy Románia összes polgáraitól nemzeti katasztert vegyenek fel, még pedig pedig nemzetközi ellenőrzés mellett.

Ha ez meglesz, akkor mi is felállítjuk követelésünket s a magyar kisebbségnek az összlakossághoz való arányában részesedést és helyet követelünk minden közhivatalban és köztisztviselőben, a semmitőszéktől és a tábornoki kartól le a levélhordóig, községenként, városokként és megyéenként, aszerint, hogy az illető kerületben milyen arányt képvisel a magyarság.

De a Vajda Sándor által feldobott jelszó alkalmas, hogy felnyissa azoknak a szemét is, akik még mindig nem akarnak tisztán látni.

Tisztába kell hogy jöjjünk azzal, hogy a saját magunk és az utánunk következő nemzedék mindennapi kenyerét csak úgy biztosíthatjuk, ha szorosan egymáshoz simulunk.

Tisztulási és kristályosodási folyamat kell hogy meginduljon.

Vállalni kell a kisebbségi sors, a száraz magyar kenyér minden sanyarúságát annak, aki szelni akar abból a magyar kenyérből.

S ezt meg kell hogy értse mindenki **i d e b e n n** és **o d a k ü n n** egyaránt.

Mert nem lehetséges tovább, hogy amíg mi, erdélyi magyarok, öntestünkben szenvedjük el a magyarsághoz való tartozás minden hátrányát, míg nemzethűségünk miatt gyermekeink boldogulása is napról-napra kétségesebbé válik, ugyanakkor magyarországi érdekeltségek, melyek odaát a magyar államhatalom jövő támogatását élvezik, olyan magatartást engedhessenek meg, amilyenek miatt a mieink önmagukat kell hogy kikapcsolják a magyarság egyeteméből.

Ezen a földön egy önhibáján kívül nehéz kisebbségi sorsba jutott magyar nemzetközöreték élet-halálharcot folytat létéért és fennmaradásáért s itt igazán nyíltan meg kell mondanunk mindenkinek, hogy aki nincs velünk, az ellenünk van; aki nem segít, hogy összegyűjtjük megapadt erőinket, megcsönkített javainkat, az ellenfeleinket segíti, hogy mindent szétszórjon.“

Ezekben a szavakban minden benne van azok számára, akik a magyar nemzet sorsát szívükön kell hogy viseljék. Újra és újra, mint már tettük annyiszor, kérdezzük: vájjon meg fogják-e hallani?